

різноманітною інформацією, яка якомога повніше характеризує кожен ділянку відображеного на ній географічного простору. Глобальні геоінформаційні системи забезпечують збір і поширення наявної інформації в масштабах усієї земної кулі. Причому використання ГІС дає миттєвий доступ до наявної географічної інформації.

Інтеграція географії з урбаністикою ґрунтується на оптимальному плануванні життєвого простору міського середовища через вивчення його природних особливостей, їх врахування при плануванні та створення його зручним для жителів. Унаслідок цього виник напрям досліджень, названий геурбаністикою. Разом з міським дизайном (проектуванням зовнішнього вигляду і функцій міського середовища) геурбаністика сприяє покращенню життєвого середовища міста.

Інтеграція географії з соціологією, культурологією та політологією ґрунтується на вивченні простору, його особливостей та його змістовного наповнення. Це може бути дослідження автентичних етнічних районів, окремих населених пунктів або громад. Така інтеграція дає можливість визначити особливості кожної території, на основі чого – розробляти такі головні документи як «Стратегія розвитку громади...», «Стратегія регіонального розвитку області...» та інші.

Таким чином, сучасна географія має тісні інтегративні зв'язки з природничими науковими напрямками – біологією, хімією, фізикою, історією, економікою та екологією. Серед перспективних інтегративних зв'язків у першу чергу виокремлені зв'язки з інформатикою, урбаністикою, соціологією, культурологією та політологією. Вони дають можливість розширити спектр географічних досліджень у перспективі.

СУЧАСНИЙ СТАН ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

М. Д.Заячук, Р. Я. Тіміш

zayachukmyroslav@ukr.net, rodika3@ukr.net

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна*

У статті визначенні поняття «органічна продукція» та «органічне виробництво». Проаналізовані основні напрямки розвитку органічного виробництва в Україні та світі. Проаналізовані перспективи розвитку ринку органічної продукції в нашій країні.

Встановлено, що Україна володіє значним потенціалом для розвитку органічного виробництва. Означено важливість

удосконалення нормативно-правової бази та розкритті проблеми організаційного характеру, які діють як стримуючі чинники розвитку органічного виробництва, зокрема проблеми у зв'язку з початком воєнних дій на території України.

Ключові слова: органічна продукція, органічне виробництво, становлення органічного ринку, перспективи розвитку ринку органічної продукції.

Постановка проблеми дослідження. Сьогодні, як ніколи в історії розвитку людства, сформувався безпрецедентний виклик країнам світу у напрямках економіки, здоров'я людей та продовольчих систем. Особливого значення набуває проблема забезпечення населення якісними продуктами харчування. Органічне виробництво відіграє ключову роль у вирішенні проблеми недостатнього забезпечення ринку країни продовольчими товарами високої якості та сприяє збільшенню зацікавленості світового ринку в Україні як перспективного виробника безпечних та здорових продуктів. Значний природний потенціал країни, зокрема, вдале географічне розташування, сприятливий клімат і якісні ґрунти, а також, культура ведення сільського господарства не вирішують проблеми відсутності ефективного законодавчого регулювання, відсутності джерел фінансування органічного виробництва, та не забезпечують можливості країни стати світовим постачальником органічних продуктів. Водночас, варто зазначити, що значна частина земель, що зайняті під органічним виробництвом, знаходяться в областях ведення бойових дій або під окупацією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність обраної тематики висвітлена в працях Артиша В.І., Заячука М.Д., Худобєя А.А., Шкуратова О.І. Водночас, зростання стратегічної ролі органічного сільського господарства та наявні стримуючі проблеми розвитку сфери органічного виробництва вимагають подальших наукових досліджень.

Метою статті є розкриття сучасних особливостей розвитку органічного виробництва та шляхів реалізації системних дій щодо підтримки ринку органічної продукції шляхом реалізації національних економічних стратегій.

Головними завданнями є: проаналізувати сучасний стан виробництва органічної продукції, окреслити перспективи розвитку органічного виробництва, виявити стримуючі фактори розвитку виробництва органічних продуктів, запропонувати заходи державного стимулювання виробництва органічної продукції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Європейський

зелений курс (European Green Deal) займає центральне місце в порядку денному політики Європейської Комісії. Його основна мета – перехід Європи до 2050 року на сталі, продовольчі системи які базуються на органічних сільськогосподарських спільнотах. Саме вони відкривають шляхи до «озеленення» сільського господарства та інноваційних методах виробництва – дружніми до довкілля. Стратегія біорізноманіття ЄС до 2050 року і Стратегія «Від ферми до виделки» разом із запланованим Планом дій ЄС щодо нульового забруднення повітря, води та ґрунту визначають конкретні дії, які охоплюють весь продовольчий ланцюг – від виробництва до споживання, дії, які також охоплюють міжнародну співпрацю щодо сталих продовольчих систем [6].

В Україні виробництво органічної продукції проходить період становлення, а суттєвим позитивним зрушенням, що дало можливість активізувати ринок органічних продуктів є ухвалення Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10.07.2018 р. якій визначає напрямки державної політики у сфері органічного виробництва: впровадження інновацій, розвиток конкуренції та підвищення конкурентоспроможності українських виробників на внутрішньому та зовнішньому ринках, збільшення обсягу експорту органічної продукції, розвиток внутрішнього ринку органічної продукції, популяризацію органічної продукції, наукове забезпечення органічного виробництва [2].

Органічне виробництво з'явилося як альтернативне сільське господарство в першій половині ХХ ст. Після Другої світової війни у Великобританії виник рух «Soil Association» на чолі з А. Горвардом, що підтримував ідеї стосовно повернення ґрунтам природної родючості шляхом використання природних добрив.

Поняття «органічне землеробство» загальноприйняте в економічній термінології й означає – систему виробництва сільськогосподарської продукції, яка забороняє або в значній мірі обмежує використання синтетичних комбінованих добрив, пестицидів, регуляторів росту та харчових добавок до кормів при відгодівлі тварин (Департамент сільського господарства США, 1980 р.); систему екологічного менеджменту сільськогосподарського виробництва, яка підтримує та покращує біорізноманіття, біологічні цикли та біологічну активність ґрунтів (Колегія з національних стандартів органічної продукції USDA, 1995) [3].

У постанові Ради ЄС №34/2007 від 28.06.2007 року щодо органічного виробництва та маркування органічних продуктів вказано,

що «Органічне виробництво – це цілісна система господарювання, яка поєднує в собі найкращі практики з огляду на збереження природних ресурсів, застосування високих стандартів належного добробуту тварин та метод виробництва, який відповідає певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин та процесів природного походження».

У відповідності з Санітарними нормами «органічні продукти» - це харчові продукти, вироблені з використанням технологій, що забезпечують їх отримання із сировини, одержаної без застосування пестицидів і інших засобів захисту рослин, хімічних добрив, стимуляторів росту і відгодівлі тварин та метод виробництва, який відповідає певним вимогам до продуктів, виготовлених з використанням речовин та процесів природного походження» [3].

Основне завдання виробництва органічної продукції, зазначає Артиш В.І., полягає у створенні регіональних ринків та оптимального використання інформації засобами масових комунікацій щодо формування потреби пересічного споживача у високоякісній і натуральній їжі [1].

Шкуратов О.І. визначає еколого-економічні засади розвитку виробництва органічної сільськогосподарської продукції: інституційне забезпечення розвитку органічного господарства; формування понятійно-категоріального апарату та методичної бази органічного виробництва; впровадження еколого-економічних принципів введення органічного землеробства; визначення основних еколого-економічних факторів розвитку органічного виробництва; формування механізму розвитку органічного виробництва; державна підтримка розвитку органічного виробництва; формування системи державного контролю за дотриманням вимог органічного виробництва [11].

Розроблені Федерацією органічного руху України правила органічного виробництва містять: правила виробництва непереробленої органічної продукції рослинного походження, у тому числі грибів; правила виробництва непереробленої органічної продукції тваринного походження; правила ведення органічної продукції аквакультур; правила ведення органічної продукції бджільництва; правила переробки органічних продуктів рослинного та тваринного походження, у тому числі виробництва вина; порядок виробництва, зберігання та переробки органічної сировини, кормів та дріжджів; правила збору дикорослих рослин, лісової продукції та водоростей; порядок інспектування та сертифікації органічного виробництва; порядок маркування органічної продукції та використання відповідного державного логотипу; порядок

перевезення, зберігання та реалізації органічної продукції [9].

Порівняння органічних і традиційних методів господарювання демонструє як економічні переваги органічного виробництва, які полягають у зростанні прибутковості та її конкурентоздатності, екологічні переваги, які полягають у практиках обробки ґрунтів, використанні органічних добрив, у умовах утримання тварин. Землі, зайняті під органічне виробництво, мають на 30% більше біорізноманіття, ніж неорганічні землі. Соціальні переваги органічного виробництва полягають у забезпеченні споживачів якісними продуктами харчування, підвищенні соціальної сталості і підтримки розвитку сільських територій [6].

Відповідно до інфографіки з щорічного довідника в галузі органічного сільського господарства, що містить інформацію з усього світу “Світ органічного сільського господарства 2022” станом на 31.12.2020, площі сільськогосподарських земель (органічних і перехідного періоду) у світі становлять 74,9 млн. га у 190 країнах. У світі за площею органічних земель лідирує Австралія – 36 млн. га. За загальною кількістю органічних фермерів лідирує Індія- 1599010. Світовий органічний ринок зростає і збільшується попит серед споживачів, зокрема, у 2020 році він досяг понад 120,6 млрд. євро. (у США-49,5 млрд. євро, Німеччині-15, Франції-12,7). Найбільше зростання органічного ринку відбулося у Канаді, 26,1%, Китаї, 23%, Німеччині, 22,3 %. Основною тенденцією у світі є збільшення кількості органічних виробників. Так, у період 2019-2020 рр. кількість виробників збільшилася майже на 240000 або на 7,6 %.

До органічного сектору сільського господарства у країнах ЄС, відносяться 14,9 млн. га сільськогосподарських земель (органічних і перехідного періоду). Відсоток зростання площ органічних земель з 2019 по 2020 року - 5,3 %. За площею органічних земель лідирують: Франція, 2,5 млн. га, Іспанія, 2,4 млн. га, Італія, 2,1 млн. га. Щороку зростає кількість органічних виробників. У 2020 році вона складала 349499 органічних виробників та 78262 органічних переробників. Країни-лідери за кількістю органічних виробників: Італія, 71590, Франція, 53255, Іспанія, 44493. Також, зростає органічний ринок ЄС: роздрібні продажі органічних продуктів склали 44,8 млрд. євро. Витрати на душу населення збільшилися на 102 євро. Взагалі, зростання органічного ринку відбулося на 15,1%. Країни-лідери із зростання органічного ринку: Німеччина, 22.3 %, Австрія, 18%, Ірландія, 16,2 %. Найвищий рівень частки сільськогосподарських земель під органічним виробництвом від загальної площі земель сільськогосподарського призначення, за даними 2020 року, у

Ліхтенштейні, 41,6%, Австрії, 26,5%, Естонії, 22,4 %. Найвищий рівень споживання органічних продуктів на душу населення – у Швейцарії, 418 євро, далі йдуть Данія, Люксембург, Австрія і Швеція. 13% складає частка ринку органічних продуктів від загального ринку у Данії.

Україна є одним із найбільших постачальників органічної продукції на ринок ЄС. Органічне виробництво в Україні почало активно розвиватись на початку 2000-х років. У 2020 р. за обсягами імпорту органічної продукції до ЄС країна посіла 4 місце у світі зі 123 країн та експортувала до 217 210 тон органічної продукції. У експорті переважає продукція зернових та олійних: сої, меду, овочів, фруктів та продуктів їхньої переробки. За 2020 рік експорт органічної продукції з України склав 332 тисячі тонн на суму близько 204 мільйонів доларів США.

Україна має найбільшу площу в Європі (603,6 тис км²), значну кількість сільськогосподарських земель (близько 70% території країни), сприятливе географічне положення та трудові ресурси для ведення сільського господарства та досягла певних результатів щодо розвитку власного органічного виробництва. Багато років Україна залишається надійним постачальником органічної продукції і зберегла свої позиції під час пандемії COVID-19, коли були порушені ланцюги постачання. Останні роки впевнено входила до ТОП 5 найбільших постачальників органічної продукції до ЄС.

Відповідно даних оперативного моніторингу Міністерства економіки України, що були зібрані від органів іноземної сертифікації які сертифікували органічне виробництво та обіг органічних продуктів в Україні, станом на 31 грудня 2020 року укладена органічна карта України, згідно якої загальна площа сільськогосподарських земель (органічних і перехідного періоду), сертифікованих за стандартом, що еквівалентний органічному законодавству ЄС, складає 462225 га, у тому числі 410583 га площ сільськогосподарських земель з органічним статусом. Загальна кількість операторів органічної продукції склала 549, включаючи 419 сільськогосподарських виробників сертифікованих за стандартом, що еквівалентний органічному законодавству ЄС та США. При цьому нараховувалось 617 операторів органічного ринку, з них 470 – сільськогосподарські виробники [8]. Регіонами з найвищою концентрацією сертифікованих угідь і сертифікованих операторів є Херсонська (81695 га та 52 оператори), Київська (8819 га та 70 оператори), Одеська (58121 га та 44 операторів), Черкаська (40005 га та 13 оператори) та Запорізька області (44539 га та 17 операторів).

ОРГАНІЧНА КАРТА УКРАЇНИ

станом на 31.12.2020 року

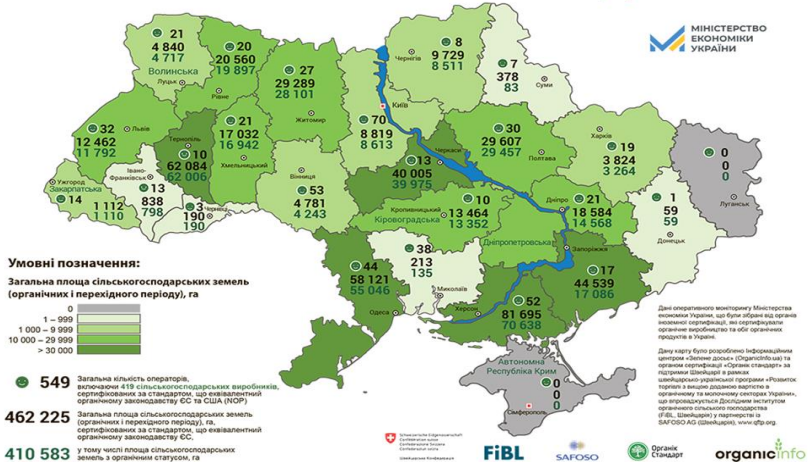

Рис. 1. Органічна карта України

Карта розроблена за підтримки Швейцарії Інформаційним центром «Зелене дощя» (OrganicInfo.ua) та органом сертифікації «Органік стандарт» в рамках швейцарсько-української програми «Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України», що впроваджується Дослідним інститутом органічного сільського господарства (FiBL, Швейцарія) у партнерстві із SAFOSO AG (Швейцарія). В західній Україні найбільші площі сільськогосподарських земель (органічних і перехідного періоду) та найбільша кількість операторів знаходяться у Тернопільській, Львівській, Хмельницькій, Житомирській, Рівненській областях.

Огляд органічного ринку дає можливість проаналізувати динаміку змін кількості операторів, з 2016 по 2019 рр., площу с/г земель, зайнятих під органічне виробництво. Відповідно інфографіки на внутрішньому ринку у 2020 р. реалізовано 7850 тонн органічної продукції власного виробництва на суму близько 709 млн. грн.[5].

В Україні активними популяризаторами органічного виробництва є громадські організації та асоціації такі як: Федерація органічного руху України, Органік стандарт, Біолан Україна тощо.

В Україні затверджена Національна економічна стратегія на період до 2030 року, згідно якої планується досягти показника площі земель з органічним статусом до не менш як 3% загальної площі

сільськогосподарських угідь України, що становить приблизно 1,3 млн га [7].

Водночас, однією з актуальних проблем органічного виробництва залишається не повністю запроваджене законодавство в галузі органічного сільського господарства.

З 24 лютого 2022 року органічний сектор, як і вся аграрна промисловість, потерпає від російського вторгнення на територію України. Найбільша проблема в східних регіонах – це доступ до землі, тому, що значна їх частина знаходяться в областях ведення бойових дій або під окупацією, зокрема в Херсонській обл. - близько 81,5 тис. га, в Запорізькій обл. - близько 44,5 тис. га, у Харківській обл. -близько 4 тис. га, у Чернігівській обл. - близько 10 тис. га.

Є об'єктивне розуміння того, що наразі попит на органічну продукцію дуже низький, адже є критична потреба забезпечення українців харчовими продуктами першої необхідності, порушені виробничо-збутові ланцюги, відбувся переїзд лояльних споживачів та стрімке зниження купівельної спроможності населення. В той же час, частина органічних виробників продовжують працювати і не планують відмовлятися від ведення саме органічного сільського господарства. Важливу роль, зокрема, відіграють тваринницькі комплекси – виробництво молочної та м'ясної продукції, птахівництво тощо. На тлі війни в Україні ЄС запроваджує нові заходи з посилення продовольчої безпеки. Зокрема, 23 березня Європейська Комісія представила низку короткострокових та середньострокових заходів для підвищення глобальної продовольчої безпеки та підтримки фермерів і споживачів у ЄС через зростання цін на продукти харчування та витрат на сировину, такі як енергія та добрива, спричинені військовою агресією росії в Україні. Запропоновані заходи спрямовані на підвищення стійкості ланцюгів постачання у сільському господарстві та продовольчому секторі ЄС [4].

Висновки. Проведене дослідження дає змогу зробити висновки, що в Україні простежуються загальносвітові тенденції до популяризації виробництва органічної продукції. Органічне виробництво повільно, але розвивається: за період з 2016 до 2021 рр. кількість органічних господарств зросла і наразі становить 549 одиниці; площа, зайнята органічним виробництвом збільшилася у 2,4 рази й становить 462,225 тис. га (1% від загальної площі сільськогосподарських угідь).

Лідерами за кількістю органічних господарств є Київська, Херсонська області.

Слід активізувати розвиток виробництва органічних продуктів у

тих областях країни, де їхня кількість незначна – в Сумській, Івано-Франківській, Чернівецькій областях.

Попит на органічну продукцію збільшується як за кордоном, так і в країні, тому необхідно активізувати розвиток виробництва органічних продуктів у тих областях країни, де їхня кількість незначна.

Враховуючи потужний потенціал агропромислового комплексу країни, вона може стати одним із головних експортерів органічної продукції на ринку ЄС, при умові державної підтримки, удосконалення нормативно-правової бази щодо виробництва органічної продукції та її гармонізації відповідно до вимог європейської нормативної бази.

Розвиток напрямку органічного сектору агровиробництва, який вважається альтернативною технологією для забезпечення перспективного сталого розвитку сучасної міжнародної аграрної галузі, сприятиме, з одного боку, покращенню стану навколишнього середовища, з іншого, зростанню вітчизняного сільського господарства та стане досить значущою складовою підвищення рівня здоров'я нації.

Список використаних джерел

1. Артиш В. І. Виробництво органічної продукції в країнах ЄС/ В. І. Артиш // *Економіка АПК*. –2014. – № 2. – С. 93–96.
2. Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 10.07.2018 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>.
3. Заячук М.Д. До питання становлення органічного землеробства в Чернівецькій області/ *Науковий вісник Чернівецького університету/ Випуск 633-634. Географія/ УДК 911.3:338.(477.85)*.
4. Звернення щодо ситуації в органічному секторі України https://organic-platform.org/top_news/zvernennya-shhodo-sytuacziyi-v-organichnomu-sektori-ukrayiny/.
5. OrganicInfo, інформаційний портал <https://organicinfo.ua/infographics/organic-map-of-ukraine-2020/>.
6. Повідомлення Європейської комісії, Європейському Парламенту, Раді, Європейському економічно-соціальному комітету і комітету регіонів щодо Плану дій з розвитку органічного виробництва. {SWD(2021) 65 остаточна редакція} Брюссель, 25.03.2021 р.
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. №179 «Про затвердження національної економічної стратегії на період до 2030 року» <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179>.
8. Федерації органічного руху України [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. Режим доступу: www.organic.com.ua/.
9. Шкуратов О.І., Чудовська В.А., Вдовищенко А.В. Органічне сільське господарство: еколого-економічні імперативи розвитку: Монографія. – К.: ТОВ «ДІА», 2015. – 248 с.